

Cum era și de așteptat, autorul a dat o pondere relativ mică argumentelor istorice și filologice, considerate mai bine cunoscute (ceea ce în cazul cititorului străin nu este întotdeauna sigur), și a pus accentul pe datele arheologice, care au adus — în principal în ultimele trei decenii — o contribuție hotărâtoare în reconstituirea secvențelor și a structurilor etno-culturale ale etnogenezei românești. Primele două capitole sînt dedicate fondului tracic, genezei și evoluției sale de-a lungul epocii bronzului și a fierului. În chip special se insistă, pentru caracterizarea culturii geto-dace a celei de-a doua epoci a fierului, asupra artei traco-getice (în principalele secole al IV-lea î.e.n.), asupra monetăriei autohtone și asupra răspîndirii roții olarului la getodaci. Folosind descoperirile mai noi și în special cele făcute la Ocnița, autorul ilustrează creșterea progresivă a influențelor civilizației clasice, greco-romane, asupra culturii geto-dace, influențe care au pregătît succesul romanizării.

Un substanțial capitol, al III-lea, este dedicat tocmai acestui fenomen, de o însemnătate covârșitoare pentru etnogeneza românească: simbioza daco-romană de-a lungul perioadei de existență a provinciei Dacia. Procesul de romanizare a dacilor din provincie este urmărit în paralel cu evoluția relațiilor dintre dacii liberi și imperiu, relații care au făcut ca influența fertilă a civilizației romane să nu se limiteze la întinderea provinciei, ci să cuprindă întregul teritoriu al vechii Dacii. În cap. IV se aduc numeroase dovezi care ilustrează prezența romană și romanobizantină la Dunăre și chiar la nord de marele fluviu în perioada de după retragerea aureliană (sec. IV—VI e.n.).

În continuare, expunerea urmărește în paralel evoluția culturii autohtone, daco-romane, și stabilirea pentru diferite perioade de timp și cu efecte diferite a populațiilor

afiate în migrație (sarmați, goți, huni, gepizi, avari, slavi). O atenție deosebită este acordată slavilor, rolului pe care aceștia l-au jucat în formarea limbii și a poporului român. Pornind de la ideea că în momentul așezării slavilor pe teritoriul țării noastre populația autohtonă era deja romanizată, autorul fixează încheierea unei prime faze a etnogenezei românești la sfîrșitul secolului al VI-lea e.n. Faza următoare, aceea a asimilării slavilor, care avea să ducă la desăvîrșirea acestui proces, la cristalizarea poporului român, s-ar încheia în secolul al VIII-lea. După D. Berciu, la sfîrșitul secolului al VI-lea am avea de-a face cu proto-români, iar începînd din secolul al VIII-lea cu români.

Lucrarea este însoțită de o ilustrație bogată, de patru hărți, de o bibliografie selectivă și de un indice. Ilustrația este de cea mai bună calitate, dar, din păcate, nu este suficient de echilibrat repartizată pe epoci și culturi și nici nu este ordonată strict cronologic. În ce privește hărțile, remarcăm că trei sînt pentru documentele numismatice și doar una este o hartă arheologică (pentru epoca bronzului), astfel că urmărirea celor mai multe descoperiri și culturi arheologice menționate în text nu este posibilă. Cu toate acestea, și în ciuda conciziunii impuse de specificul colecției, care face ca unele noțiuni arheologice specifice țării noastre să rămînă insuficient conturate și ca anumite aspecte ale discuției să nu poată fi adincite în măsura în care era necesar, cartea prof. D. Berciu vine să răspundă interesului sporit manifestat de către cititorii străini pentru problemele istoriei românești și constituie, indirect, un indemn la o mai bogată acțiune de popularizare peste hotare a rezultatelor cercetării noastre istorico-arheologice.

Mircea Babeș

Banatica, I (1971), II (1973), III (1975), IV (1977)

Prin cele patru volume apărute în decursul a șapte ani, publicația Muzeului de istorie al județului Caraș Severin s-a înscris organic în grupul celor circa 25 de reviste cu ritm constant de editare, aparținătoare muzeelor din țara noastră. Menită să oglindească pe călea tiparului cele mai frumoase rezultate ale cercetărilor arheologice și ale investigațiilor documentar-archivistic efectuate în primul rînd de personalul muzeal din Reșița și Caransebeș, ea cuprinde în paginile sale o diversitate de subiecte.

Chiar de la numărul inaugural, *Banatica* a întrunit cerințele unui anuar muzeistic cu o oarecare tradiție. Conținutul a fost judicios divizat în funcție de specificul materialelor (istorie veche și arheologie; istorie medie; istorie modernă și contemporană; istoria culturii și artelor). Dar, fapt demn de remarcat, pe lângă autorii locali, se întilnesc și semnăturile unor prestigioși arheologi și istorici din afara județului. Cît privește subiectele tratate, pe lângă cele în care se analizează descoperiri din zonă, sînt cuprinse și o serie de stu-

dii de cel mai larg interes pentru istoria melegurilor bănățene, și chiar pentru istoria României.

Fiind deosebit de dificil a prezenta chiar foarte lapidar întregul lot al materialelor publicate în cele peste 1700 de pagini, vom consemna din fiecare număr, citeva pe care le considerăm că ar fi mai semnificative din punctul de vedere al preocupărilor autorului acestor rânduri și cel al profilului revistei ce oferă găzduire în filele sale recenziei noastre.

Din volumele I și II, care sînt aproape identic structurate, atragem atenția asupra cercetărilor arheologice ale căror rezultate le prezintă articolele: „Unele caracteristici ale plasticii antropomorfe din așezările culturii Vinča din zona Porților de Fier” (E. Comsa, în vol. I, p. 85–89), „Un relief cu cavalerul trac de la Pojejena” (N. Gudea, V. Stoianovici, în vol. I, p. 107–111), „Date cu privire la paleoliticul din județul Caraș-Severin” (F. Mogoșanu, în vol. II, p. 13–23), precum și „Complexul ceramic de la Lenauhelm din sec. IV e.n.” (A. Bejan, în vol. II, p. 131–137).

Paginile rezervate istoriei medii cuprind în cele două numere, un grupaj de nouă articole. În „Probleme actuale în cercetarea istoriei medii a României” (Al. Neamțu, în vol. I, p. 149–155) sînt expuse obiectivele esențiale ale studiilor sistematice și aprofundate a situației economico-sociale și a implicațiilor politice ce decurg din acestea, de pe cuprinsul Caraș Severinului secolelor evului de mijloc. Se subliniază că o stringentă cerință este necesitatea investigațiilor arheologice al căror scop constă în descoperirea de așezări și centre fortificate vechi românești, care să dateze din perioada feudalismului timpuriu de pe aceste meleaguri. Pe același plan superior al interesului științific, e necesar să stea în județul Caraș Severin și activitatea de depistare în arhivele miniere a actelor și documentelor, încă inedite, în al căror text se află multiple referiri corelate atît cu exploatarea bogățiilor subsolului cărășean, cit și cu viața și lupta pentru libertate socială și națională a masei minerilor din acest colț al țării noastre.

Prin prezentarea rezultatelor cercetării sistematice a așezărilor feudale de la Ildia și Pescari, în vol. I, p. 157–162, și respectiv vol. II, p. 141–156, cercetătorul reșițean I. Uzum, împreună cu colaboratorul S. Matei și G. Lazarovici (ambii de la Institutul de istorie și arheologie din Cluj Napoca), dovedesc că aceste chestiuni, pline de interes nu numai pentru istoria ținutului, stau în atenția Muzeului de istorie al județului.

Menționăm că nu lipsesc din sumar nici preocupările ce privesc etapele de evoluție a mineritului. V. Wollmann în cele două docu-

mentate materiale: „Dezvoltarea tehnicii miniere în Munții Cărășeni în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea” (vol. I, p. 197–216) și „Hărți privind exploatarea miniere de la Dognecea în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea” (vol. II, p. 187–198), valorifică un fond arhivistic-documentar mai puțin cunoscut pînă în prezent.

Puternicul nucleu minier-industrial din perimetrul geografic al cărui centru polarizator este Reșița, cu masa muncitorilor care formau un detașament cu largi vederi politice și sociale, ce îi situau în fruntea luptelor împotriva jugului străin și a exploatarea capitaliste, reprezintă o sursă inepuizabilă pentru cei ce se ocupă cu studiul istoriei moderne și contemporane din sud-vestul României. Mărturie a acestui fapt stau cele 15 articole ce abordează în fiecare volum o vastă tematică.

Din secvența finală, dedicată istoriei culturii și artelor, în tomul prim ni se pare semnificativă contribuția lui Al. Birsescu, „Nicolae Iorga călător în Banat” (p. 373–382), iar din numărul secund, articolul „Cîteva considerații privind arhitectura romanică din Banat” (p. 311–319), autor S. Matei, și colaborarea N. Bocșan, L. Gyémant, „Aspecte ale luptei culturale și politice a românilor bănățeni în prima jumătate a secolului al XIX-lea” (p. 345–362).

Spre deosebire de numărul de debut, în volumul al II-lea s-a adăugat rubrica „Reperorii arheologice și bibliografii”, în cadrul căreia se ia inițiativa prezentării în mod sistematic a fondului arheologic al melegurilor caraș-severinene. R. Petrovsky, inaugurează, prin „Contribuții la repertoriul arheologic al localităților județului Caraș-Severin, din paleolitic pînă în secolul al V-lea e.n.” (p. 385–393), un ciclu de materiale informaționale pe care îl continuă și în tomurile următoare.

În final, comitetul de redacție semnează articolul omagial, „În memoria Acad. C. Dalcoviciu”, în care e evocată marcanța personalitate a istoricului de la Universitatea Babeș-Bolyai, flu al platurilor cărășene, savant de renume, care în neobosită activitate a sprijinit, în calitate de redactor responsabil, apariția revistei *Banatica* (p. 461).

Ogîndind amploarea sporită a cercetărilor întreprinse în județ, volumul al III-lea al anuarului muzeului reșițean își diversifică conținutul. Din sumarul acestuia reiese că studierea stațiunilor paleolitice și neolitice intrase în preocupările muzeografilor din județul Caraș Severin. Sînt prezentate atît așezări neolitice de suprafață cit și urme de locuire în peșteri.

Un fapt pozitiv îl reprezintă inițiativa de a include în revistă și citeva materiale ce tratează fie o problemă mai largă sau descoperiri arheologice mai importante efectuate

în aria teritorială limitrofă județului. Pe această linie sînt de consemnat: „Însemnătatea cimitirului de la Mokrin pentru cronologia epocii bronzului în Banat” de T. Sorocanu, în vol. III (p. 33—47), „Situla de la Remetea Mare (jud. Timiș)” de F. Medeleț, în același volum (p. 49—59), și articolul în care se aduc originale puncte de vedere cu privire la „Periodizarea culturii Vinča în România”, de G. Lazarovici, în vol. IV (p. 19—44).

Asemenea întregului ținut dintre Mureș, Tisa, Dunăre și cotul sud-vestic al Carpaților Meridionali, actualul cuprins al județului Caraș Severin, intrase de timpuriu sub incidența civilizației romane. Multitudinea vestigiilor arheologice de factură romană din regiune prilejuiește descoperiri ce nu de puține ori contribuie la elucidarea unor aspecte majore ale istoriei Daciei traiane. Fără îndoială că articole ca „O diplomă militară din Tibiscum”, autori M. D. Petrovsky și I. I. Russu, precum și „Cărmida romană cu text cursiv din secolul al IV-lea descoperită la Gornea” — și acesta un studiu de colaborare a cercetătorilor N. Gudea și I. Dragomir (ambele în vol. III, p. 61—73; 99—119) — justifică rubrica cu denumirea de „Perioada romană și postromană”, introdusă începînd cu numărul citat.

Rămînînd la aceeași perioadă de timp, din volumul al IV-lea remarcăm contribuția colectivă, Oct. Răuț, Ov. Bozu, R. Petrovsky, „Drumurile romane din Banat” (p. 135—159), în care se conchide că rețeaua rutieră a Daciei romane „bănățene” reprezintă un argument în plus în privința faptului că întregul Banat se găsea sub controlul nemijlocit al autorităților romane imperiale pe toată durata celor 165 de ani ai existenței provinciei nord-dunărene.

Un studiu de dimensiuni apreciabile, și în același timp redactat cu deosebită meticulozitate, acela al cercetătorului clujean Mircea Rusu, intitulat „Transilvania și Banatul în secolele VI—IX”, se află în fruntea grupului de articole de istorie medie din volumul al IV-lea. De o foarte mare utilitate găsim că sînt listele în care figurează într-o riguroasă cronologie așezările cercetate pînă în prezent, descoperirile monetare, cimitirele de înhumăție și cele birituale, diversele descoperiri arheologice izolate, zăcămintele meta-

lifere și cele de sare exploatare în intervalul secolelor VI—IX.

Continuînd o cercetare, ce depășește ca durată un deceniu și jumătate de muncă dedicată respectivei problematici, I. Uzum aduce la cunoștința generală așezarea din feudalismul timpuriu de la Gornea Țărmuri (p. 215—222), de pe al cărui cuprins s-au recoltat valoroase vestigii arheologice.

Anticipînd aniversarea împlinirii a șase decenii de la Unirea Transilvaniei cu patria mamă, sînt cuprinse în filele volumului editat la finele anului 1977 un număr de 36 documente de arhivă al căror text oglindește „intensitatea luptei pentru Unire în această parte a teritoriului etnic românesc” (p. 317).

Cronica arheologică și repertoriile înscreează un consistent lot de studii semnate de I. Uzum, V. Ioniță, M. Gumă, R. Petrovsky, Ov. Bozu, cu toții cercetători din județ, și de arheologii din Cluj Napoca, N. Gudea și G. Lazarovici. Se remarcă prin consistența informațională, partea a III-a a „Repertoriului de localități caraș-severinene din paleolitic pînă în sec. V i.e.n.” (p. 437—461).

La rîndul său, rubrica „Istoria artei și culturii” este îmbogățită cu studii de substanță și inedite.

Apreciate în ansamblu, cele patru volume tipărite prin grija muzeului județean din Reșița sînt întru totul utile prin conținutul lor diversificat și în covârșitoare parte temeinic documentat din punct de vedere științific, atît pentru cei preocupați de studiul istoriei străvechi și vechi a României, cit și de ceilalți istorici. Prin însoțirea fiecărui material de un rezumat într-o limbă de circulație internațională, în bună măsură revistele reșițene devin accesibile și cercetătorilor care nu cunosc limba română.

Dacă în numerele viitoare se va manifesta o grijă mai mare față de calitatea ilustrației fotografice, preocupare ce se face deja simțită în cuprinsul volumului apărut cel mai de curînd, anuarul va avea de cîștigat. La fel am sugera depunerea în continuare a unui efort tot atît de susținut ca și cel de pînă acum în vederea unor apariții la date precise, pentru ca buna tradiție să devină o realitate împămîntenită.

Liviu Mărghitan